

LIVIU RUSU – AESTHETIC IDEAS

Aurora Gheorghita

PhD Student, UMFST Tîrgu Mureş

Abstract: Liviu Rusu's aesthetic writings were written under French and German influences. In all of his works we can see the influence of his psychological preparation. He turned to both contemporary aesthetics and psychology in his works. Nevertheless, he demonstrated that he is a real innovator in the field of aesthetic, explaining like no other the problems of modern aesthetic.

Keywords: Liviu Rusu, innovation, aesthetic, controversy

Pentru elaborarea lucrărilor de estetică, Liviu Rusu a studiat numeroase opere din multiple domenii – filosofie, psihologie sau estetica. Astfel, influența acestora se regăsește în paginile Eseului despre creația artistică. Regăsim idei din estetica germană cât și din cea franceză.

Liviu Rusu folosește ideile lui Maine Biron, și anume ideea asupra inerențelor dinamice ale eului, adică existența unui eu activ. Pornind de aici, esteticianul român construiește un eu activ, antrenat în efortul lăuntric. Din nou, înclinația spre psihologie își face simțită prezența - o psihologie a profunzimilor eului. Aceasta concepție ne îndreaptă spre alte surse inspiraționale – psihologii francezi, Th. Ribot și Pierre Janet. Aceștia, la fel ca și Liviu Rusu erau preocupați de problemele vieții lăuntrice. Studiindu-i pe acești psihologi, Liviu Rusu zidește pe ideile acestora și ne relevă conceptul asupra tensiunii lăuntrice, foarte important în explicarea fenomenului creației artistice. În descrierea fazelor creației artistice, Liviu Rusu se inspiră pentru descrierea fazei inconștiente, pregătitoare din cercetările lui Pierre Janet în domeniul studiului inconștientului (prezintă zbuciumul interior și impulsurile artistice pe care acesta le determină).

Tipurile de inspirație, îl aduc pe Liviu Rusu aproape de câmpul psihologiei lui Th. Ribot și anume, la distincția dintre imaginație-joc și imaginație – efort (denumite de psihologul francez imaginație intuitivă și imaginație reflectată). În ceea ce privește viziunile asupra lumii sunt împărțite de Liviu Rusu în tipul simpatice și tipul demoniac, distincții făcute de Th. Ribot.

De la C G Jung preia ideea despre inconștientul individual și cel colectiv și îl prelucrează sub forma unui inconștient înăscut și dobândit. Ernst Cassirer îl conduce pe Liviu Rusu spre funcțiile limbajului, iar esteticianul român distinge o funcție magică și una intuitivă.

Th. Ribot, psiholog francez, prezintă în lucrarea sa *Essai sur l'imagination créatrice* tipurile de imaginație. El își arogă drepturile asupra descoperirii unei forme specifice imaginației, și anume imaginația creatoare. În acest tip de imaginație sau invenție, eul depune mult efort în procesul creației. Ribot separă imaginația de cunoaștere: prima ține de interioritatea subiectului, cea din urmă de lumea externă

Clasificarea făcută de el cuprinde: imaginația plastică, cea în care materialele sunt imagini clare și se apropie de percepție dând totodată percepția unei realități.¹ Al doilea tip de

¹ Th. Ribot, *Essai sur l'imagination créatrice*, Paris, Editura Felix Alcan, 1908, p.153 “ l'imagination plastique....celle don't les materieux sont des images nettes se rapprochant de la perception donnant l'impression de la realite”

imaginație este cea difluentă, intuitivă, aflată în opoziție cu cea precedentă. Acest tip de imaginație constă în imagini și contururi vagi, care sunt prezentate prin cele mai puțin riguroase moduri.² Imaginația mistică, științifică, practică, mecanică, comercială și utopică, incheie clasificarea lui Ribot. Th. Ribot atribuie emoțiilor și trăirilor afective în general funcția de "resorturi ale creației", el consideră că la baza fiecărui act de creație este un joc de tensiuni, un conflict interior, actul creator fiind o sublimare sau compensare a conflictului.

Pentru Th. Ribot, imaginația creatoare este sinonimă cu invenția, cu o lungă serie de încercări, de ipoteze, în care spiritul cheltuiește o mare cantitate de efort și de geniu

În concordanță cu ideile psihologice ale lui Ribot, Liviu Rusu contruiește o tipologie a creatorului bazată pe ideea intensității efortului depus în apariția actului creator. Esteticianul român construiește pe baza acestor idei distincția dintre imaginația – joc și imaginația- efort "Deosebirea dintre cele două feluri de inspirație este în privința elaborării imaginilor. La prima categorie elaborarea se face inconștient și imaginea apare în conștiință sub o formă aproape definită. La a doua categorie ea apare incompletă, deci va trebui elaborată în mod conștient, cu efort"³

Venind tot din sfera psihologică, Pierre Janet abordează în lucrarea *De l'angoise à l'extase*, tema subconștientului. Acesta precizează că "individul prezintă tendințe contradictorii, unele se afirmă, iar altele se reprimă. Care ar fi cauza acestui lucru? Pierre Janet ne spune că voința este cea care dictează care tendințe se vor descoperi și care vor rămâne ascunse. Voința ierarhizează aceste tendințe."⁴

Subconștientul, descrie o viață primitivă constituită din emoții elementare și instincte. Acesta este caracterizat prin acele acțiuni care nu se diminuează, ci se dezvoltă fără ca eul să fie avertizat sau să se poată împotrivi.

Liviu Rusu continuă ideea lui Janet și afirmă: Creația artistică își are deci originea într-un conflict cu natura primitivă. Ea nu este o prelungire a fondului biologic, ea depășește acest fond prin atitudinea luată împotriva lui, liberându-se de strânsoarea lui.⁵ Esteticianul respinge contradicția dintre conștient și inconștient, afirmând că „inconștientul acumulează și elaborează energiile care vor pătrunde sub formă de imagini în conștiință.”⁶

În opinia esteticianului Liviu Rusu, procesul de creație nu începe în momentul în care intră în joc efortul conștient, ci cu mult înainte, „după cum floarea nu se naște în momentul înfloririi ei. Floarea nu este decât rezultatul unui proces anterior, proces adânc și complicat. Conștiința însăși nu este decât continuarea unui proces interior inconștient, care din latent devine actual”⁷. Se discută, în acest sens, despre inconștientul înnăscut și la cel dobândit, arătând importanța amândurora în geneza operei de artă. Inconștientul înnăscut ar cuprinde toate sursele primare, atât de dificil de descris, ale psihicului nostru înainte de a fi ajuns la conștiință. Aceste surse psihice sunt înnăscute, fiindcă se manifestă independent de experiența noastră individuală, dar, în același timp, dau forță acțiunilor noastre. Inconștientul dobândit cuprinde totalitatea experiențelor dobândite: obișnuințele sau amintirile.

Maine de Biran, filosof francez, introduce termenul - *le fait primitif*- al conștiinței care este făcut inteligibil cu ajutorul acțiunii libere (voința), care se manifestă și se traduce printr-o rezistență organică – efort. Maine de Biran recunoaște 3 caracteristici ale actului creator:

²Ibidem, p.163 „l'imagination diffluente consiste en images a contours vagues, indecis, qui sont évoqués et liés suivant les modes les moins rigoureux de l'association”

³ Rusu, Liviu *Eseu despre creația artistică. Contribuție la o estetică dinamică*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2005p.199

⁴Pierre Janet, *De l'angoise à l'extase* , p.420 : l'individu est composé de tendances contradictoires, certaines s'affirment, d'autres sont écartées, comment ? Parce qu'il existe une volonté qui hiérarchise, à savoir la conscience.

⁵Op.cit.p. 90

⁶Op.cit.p.91

⁷Op.cit. p.94

„adevărata activitate se regăsește în voință, voința este personalitatea, a vrea înseamnă a acționa. Voința își găsește se situează astfel înaintea efortului.”⁸

Maine de Biran schimbă problema dualității planului substanței în planul conștiinței. La Biran, conștiința este definită ca actul voluntar și reflexiv al subiectului. Faptul primitiv al conștiinței, efortul, distinge și conectează doi termeni, eul și persoana.

Biran va medita la dualismul naturii umane, o sensibilitate veșnic schimbătoare în opoziție cu voința. Descoperirea efortului va fi acel fapt primitiv, asupra căruia se va concentra Biran.

În subcapitolul intitulat *Creația artistică*- problemă de voință, se vede clar influența teoriei lui Biran despre voință și efort. Liviu Rusu afirmă că efortul este cel care readuce ordinea în haosul interior al artistului, și doar prin intermediul voinței, se poate ajunge la acest lucru. Creațiile artistului nu sunt primite fără efort, ele sunt expresia propriei sale voințe. Artistul creează fiindcă o vrea și vrea să creeze fiindcă creația pentru el este singurul mijloc de a-și cuceri echilibrul sufletec.⁹

C G Jung, psiholog elvețian, explică în lucrarea sa *În lumea arhetipurilor*, distincția dintre cele două tipuri de inconștient.

Inconștientul personal – constă în acumularea de experiențe din viața unei persoane, care nu puteau fi actualizate în mod conștient. Toate lucrurile pe care le știu, dar la care nu mă gândesc acum; toate lucrurile de care am fost odată conștient, dar le-am uitat acum; tot ceea ce este perceput de simțurile mele, dar care nu este remarcat de mintea mea conștientă; tot ceea ce, involuntar și fără să-i acord atenția, simt, gândesc, îmi amintesc, vreau și fac; toate lucrurile viitoare care se formează în mine și care vor ajunge uneori la conștiință; totul este conținutul inconștientului ... Pe lângă acestea, trebuie să includem toate represiunile mai mult sau mai puțin intenționate ale gândirii și sentimentelor dureroase. Eu numesc suma acestor conținuturi "inconștientul personal".¹⁰

Inconștientul colectiv este o moștenire universală a ființelor umane, a memoriei, a speciei, transmisă fiecăruia dintre noi. "Termenul de arhetip nu este menit să denumească o idee moștenită, ci mai degrabă un mod de a moșteni, care corespunde modului în care puiul ieșea din ou, pasărea își construia cuibul (...). Cu alte cuvinte, este un "model de comportament".¹¹

În partea a patra a lucrării sale, capitolul 1 intitulat *Factorul colectiv*, Liviu Rusu face apel la teoria lui Jung. Acesta subliniază însă faptul că factorul colectiv nu se reduce numai la influențele din exterior ale colectivității, el are și o latură interioară, adică inerentă naturii noastre. Această latură ne interesează aici în mod deosebit, deoarece ea ne ajută să înțelegem și mai bine fondul însuși al operei de artă.¹² Liviu Rusu consideră că un creator veritabil aduce la lumină ceea ce există în adâncurile conștiinței colective. Artistul, acționând liber, este antrenat de conștiința colectivă. În această manieră, originea operei de artă își trage seva din inconștientul colectiv.

Teza de doctorat a profesorului Liviu Rusu *Eseu despre creația artistică. Contribuție la o estetică dinamică*, a devenit una dintre cele mai importante lucrări ale sale. Tema abordată de acesta este importanța procesului creației. Aceasta este definită ca un act primordial, al artei și al esteticii. Analiza creației are ca punct de plecare atitudinea creatoare ca mod de afirmare a existenței.

⁸ Philip P. Hallie, *Maine de Biran Reformer of Empiricism 1766-1824*, Cambridge, Harvard University Press, 1959, pp. 84-104. 1) *la vraie activité est dans la volonté*; 2) *la volonté c'est la personnalité, le moi lui-même*; 3) *vouloir c'est causer, et le moi est la première cause qui nous est donnée*

⁹Op.cit. p. 239

¹⁰*Opere complete. Vol. 1, Arhetipurile și inconștientul colectiv*, Editura Trei, traducere de Dana Verescu și Vasile Dem Zamfirescu, București, 2003 p.5

¹¹Ibidem, p.

¹²Op.cit. p.285

Pentru a înțelege arta, trebuie să analizăm actul creator, de aici și apropierea de latura psihologică a analizei. Având la bază o pregătire psihologică, nu e de mirare că demersul său prezintă influențe ale operelor marilor psihologi francezi. Este vorba, în primul rând de psihologia franceză.

Maine de Biran, unul dintre autorii care l-au influențat pe Liviu Rusu, abordează tema inerentelor dinamice ale eului. “Încercarea de determinare a unui *fait primitif de sens intime* conduce la circumscrierea sentimentului eului ca presiune a unei vis insită- *efort* sau *volitiune* ce întemeiază personalismul lui Biran, dar vor constitui și un subiect esențial al meditației lui Liviu Rusu”.¹³

“Tendințele primitive care constituie nucleul dinamic al personalității creatoare pornesc din inconștientul pe care Liviu Rusu, pe urmele disocierii făcute de C.G.Jung între inconștientul individual și cel colectiv, îl descrie sub dublul său aspect: inconștient înăscut și dobândit.”¹⁴

Th. Ribot în *Essai sur l’imagination creatrice* tipurile prezintă o formă specifică a imaginației, și anume imaginația creatoare. O astfel de imaginație presupune depunerea efort în procesul creației. Ribot separă imaginația de cunoaștere: prima ține de interioritatea subiectului, cea din urmă de lumea externă. Pierre Janet abordează tema subconștientului și descrie o viață primitivă constituită din emoții elementare și instincte. Acesta este caracterizată prin acele acțiuni care nu se diminuează, ci se dezvoltă fără ca eul să fie avertizat sau să se poată împotrivi.”Esențialmente abstractă și în mod paradoxal lirică, atitudinea de bază a eului originar devine perceptibilă în cunoscuta tipologie a viziunilor despre lume și viață, clasificabile în funcție de gradul de efort exprimat. Fructificând clasificările de natură psihologică pe linia lui Th.Ribot- Pierre Janet esteticianul fixează și exemplifică cele trei tipuri: simpatetic sau armonios (Rafael, Mozart), demoniac echilibrat (Goethe, Bach) și demoniacul anarhic sau expansiv (Baudelaire, Beethoven).”¹⁵

Contribuția majoră a cercetătorului român Liviu Rusu este aceea de a explora problema creației artistice dintr-un unghi multidisciplinar (istoric, psihologic, filozofic și estetic) și de al conecta la perspectiva sa esențială: comunicarea sensului. Elaborarea lucrării este răspunsul unei căutări intense a sensului pe care artistul simte nevoia de a-l explica. Actul creator îi permite artistului să-și clarifice lumea interioară și să-i domine forțele instinctive.Și cu cât artistul dezvăluie adâncimile conștiinței colective, cu atât mai mult munca lui va avea o largă rezonanță cu publicul larg care se va găsi în el. Totuși, este în esență căutând în cele mai intime straturi ale ființei sale că artistul poate aduce un conținut puternic lucrării sale.

Critic literar și estetician, Liviu Rusu are la baza operei sale o pregătire științifică deosebită, din domenii variate care îi vor permite să explice într-o viziune complexă, inedită, aspectele cercetate.

BIBLIOGRAPHY

1. ALECSANDRI, Vasile, *Românii și poezia lor*, 1850, în revista Bucovina;
2. BALOTĂ, Nicolae, *Arte poetice ale secolului XX. Ipostaze românești și străine*, editura Minerva, București, 1976;
3. BERGSON, H., *L’evolution créatrice*, Alcan, 1908;
4. BOLDEA, Iulian, *Estetica general*, Tg. Mures, 2006
4. BURKE, E., *Despre sublim și frumos*, Editura Meridiane, București, 1981;
5. CARACOSTEA, D., *Izvoarele poemei Luceafărul*, din *Convorbiri literare*, București, Socec, 1926;
6. JUNG, C.G., *În lumea arhetipurilor*, Editura Jurnal Literar, București, 1994

¹³ Op.cit. p. 7

¹⁴Balotă, Nicolae, *Arte poetice ale secolului X*, Editura Minerva, București, 1976, p.300

¹⁵ Muthu, Mircea, *Studii de estetică românească*, Editura Limes, Cluj, 2014, p.66

6. DENSUSIANU, O. , *Viața păstorească în poezia noastră populară*, Vol II;
7. Dicționarul general al literaturii române, Academia Română, București, Editura Univers Enciclopedic, 2007;
8. Dicționarul scriitorilor români, Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu (coord.), vol. III, M-Q, Editura Albatros, București, 2001;
9. ELIADE, M., *Mioara năzdrăvană*, în *De la Zalmoxis la Genghis-Han*, Editura Humanitas, 1995;
10. GIULIAN, C.I., *Sensul vieții în folclorul românesc*, E.P.L. București, 1957;
11. KUNISCH, R., *Bukarest und Stambul, Skizzen aus Ungarn, Rumänien und der Turkei*, Berlin, 1861;
12. MASSOFF, Ioan – *Teatrul românesc. Privire istorică. Volumul 8. Teatrul românesc în perioada 1940–1950*. București, Editura Minerva, 1981;
13. ORTEGA y Gasset, *Essais espagnols, eseu Musicalia*, Paris, 1932;
14. CROMHĂLNICEANU, Ovid. S., *Cercul Literar de la Sibiu și influența catalitică a culturii germane*, București, Ed. Universală, 2000;
15. JANET, Pierre, *De l'angoise a l'extase*, Paris, ed. Felix Alcan, 1926
15. PLATON, (traducere Petru Creția), Editura Humanitas, București, 2006;
16. POANTĂ, Petru - *Cercul literar de la Sibiu. Introducere în fenomenul originar*, Cluj-Napoca, Clusium, 1997; București, Ed. Ideea Europeană;
17. REGMAN, Cornel - *Dinspre "Cercul literar" spre "Optzeciști"*, Editura pentru Literatură, București, 1997;
18. RIBOT, Th., *L'imagination créatrice*, Paris, Alcan, 1900;
19. RUSSO, A., *Poezia populară și altele* București: Ed. librăriei Leon Alcaloy, 1909;
20. TEODORESCU, G.Dem., *Poesii populare românești*, București, 1885;
21. THIBAUDET A., *Gustave Flaubert*, Paris, 1922.